

VOSZKA ÉVA

Rezsimváltó tulajdonoscserék Magyarországon, 2010–2025

Az elmúlt 15 évben Magyarországon az államosítás és a privatizáció az állami vagyonnak csaknem felét érintette. Így a tulajdonváltások egy új politikai-gazdasági berendezkedés kiépítésének fontos elemeivé váltak. Ezt a szerepet úgy tudják betölteni, hogy az államosítás szervesen összekapcsolódik a magánkézbe adással, megjelenik egy újfajta, tékozló privatizáció és egy új típusú, az állami és a magánszféra határán álló tulajdonlás, a politikai tulajdon. Az érintett szervezetek nem egyszerűen kormányzati támogatást kapnak, hanem létrejöttüket, növekedésüket és zsugorodásukat vagy megszűnésüket is diszkrécionális politikusi döntések szabják meg. E változások hatóköre vitatott, de az biztos, hogy a tulajdonoscserék és a hozzájuk kapcsolódó hatósági-szabályozási intézkedések a háztartási fogyasztás alapvető piacain monopol- és oligopolhelyzeteket alakítottak ki, és hatásuk tovagyűrűzik a vállalkozások szélesebb köreire. Mindennek alapján az elmúlt másfél évtized államosítási és privatizációs lépéseit – egy új fogalommal – rezsimváltó tulajdonosváltásként jellemezhetjük, ami a lényeges különbségek dacára az 1990-es évek rendszerváltó privatizációjával rokonítható.*
Journal of Economic Literature (JEL) kód: L33, N14, P26.

Az elmúlt években megint felgyorsulni látszik a 2010 óta kisebb-nagyobb intenzitással párhuzamosan folytatott államosítás és privatizáció Magyarországon. Elég csak a Ferihegyi repülőtér ismételt közkézbe vételére, a hadiipari kapacitások jelentős részének privatizálására vagy a Vodafone és több biztosítótársaság államosítására, majd gyors értékesítésére emlékeztetni. Ezért érdemes ismét megvizsgálni a szakirodalomban is vitatott két kérdést:

– Vannak-e sajátos vonásai a magyar tulajdonoscseréknek?

* A cikk a szerző 2025. október 15-i akadémiai rendes tagi székfoglaló előadásának átdolgozott változata. Köszönet a tanulmány korábbi változatához fűzött hasznos tanácsokért Csanádi Máriának, Körösnéyi Andrásnak, Laki Mihálynak, Mihályi Péternek, Schlett Istvánnak, Soós Károly Attilának, Várhegyi Évának és Végh Marcellnek. Mihályi Péternek külön is köszönöm, hogy megosztotta velem az államosításokról vezetett részletes nyilvántartását.

Voszka Éva az MTA rendes tagja, a Szegedi Tudományegyetem *professor emeritusa* (e-mail: voszka.eva@eco.u-szeged.hu).

A kézirat első változata 2025. október 17-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2025.11.1057>

– Elég nagy léptékűek-e a változások ahhoz, hogy az egész gazdaság működési módját befolyásolják?

Az elemzést a magyar tulajdonoscserek sajátosságainak feltérképezésével kezdjük, majd bemutatjuk az államosítás és a privatizáció összekapcsolódásának típusait, valamint a privatizáció és a magántulajdon fogalmának emiatt bekövetkező megváltozását. A tulajdonoscserek hatókörét, az egyes részpiacokra gyakorolt és tovagyűrűző hatását is figyelembe véve bevezetjük a *rezsinváltó tulajdonoscseré* fogalmát. Az elemzés a legfontosabb megállapítások összegzésével és néhány nyitott kérdés megfogalmazásával zárul.

A magyar tulajdonosváltás nem egyedülálló, de rendhagyó¹

Kiindulópontként érdemes Magyarországot a fejlett gazdaságokkal összehasonlítani. A kormány is sokszor arra hivatkozik egy-egy intézkedés bevezetésekor, hogy amit tesz, arra máshol is van példa.

A 2008-as nemzetközi pénzügyi válságot követő években világszerte megugrott először a közkézbe vétel, majd az állami részesedések eladása. Nem kivételes tehát önmagában sem a hazai tulajdonosváltások szaporodása, sem azok kevert iránya (ez utóbbi csak a megelőző hullámokhoz viszonyítva újdonság mindenütt). Már kezdetben mutatkoztak azonban sajátosságok. Az Egyesült Államokban és Európában egyértelműen a 2008-as krízishez kapcsolódóan indultak meg az államosítások, amelyek célja a pénzügyi intézetek és néhány nagyvállalat megmentése volt – többnyire tőkeemeléssel és sokszor fájdalmas reorganizációval. Az érintett cégek zöme aztán hosszabb-rövidebb idő alatt ismét magánkézbe, sokszor az eredeti tulajdonosokhoz került vissza. A köztulajdonba vétel a következő években Európa-szerte túlterjedt a pénzügyi intézeteken: főként az energetikában és a közszolgáltatásokban fordult elő. A legtöbb eset a „remunicipalizáció” körébe sorolható, ami az önkormányzatok tulajdonosi vagy közvetlen szolgáltató szerepének helyreállítását (a magáncégekkel korábban kötött szerződések megszüntetését) jelentette. A bankok reprivatizálása mellett más állami vagyonelemek eladása is felbukkant, főként a bevételnövelés, a költségvetési egyensúly helyreállítása érdekében.

Ezzel szemben nálunk az államosítások csak késleltetve, a 2010-es kormányváltás után gyorsultak fel, és nem közvetlenül a válság kezelésére irányultak. Bank- és vállalatmentés, valamint remunicipalizálás ritkán fordult elő; a helyi önkormányzatok tulajdonosi-szolgáltatói hatóköre inkább szűkült. Az ágazati spektrum sokkal szélesebb volt a stratégiai és a közszolgáltató cégek körénél.

A korábbi nagy államosítási és privatizációs hullámok idején mindenütt jellemző volt, hogy a tulajdonosváltás lényeges eleme a kapitalizmus formaváltásának, a kelet-közép-európai régióban pedig a rendszerváltásnak. Ezt a fejlett országokban a közgazdasági főáram és vele együtt a tulajdoncserek fő irányának elbizonytalanodása a 2010-es években háttérbe szorította. Így a pénzügyi válság után határozott fordulat, új, átfogó paradigma ezekben az országokban nem alakult ki sem az elmélet, sem

¹ A téma részletes kifejtését és a hivatkozásokat lásd Voszka [2018a], [2018b].

a gazdaságpolitika színterén – noha a krízis hatására a liberális főáram megrendült, az állam mint végső menedékes és a piaci kudarcok orvoslója világszerte erőre kapott, mint ezt többek között az iparpolitika reneszánsza vagy a szabályozás erősítésének törekvése is mutatja. Ez utóbbi törekvés annyira markáns, hogy egyes elemzők a „szabályozó állam” kiépüléséről írnak (Hodge [2025]).

Ezzel szemben a magyar államosítások a korszak másutt jellemző, részleges megoldásaitól eltérően nagyobb léptékű változások, átfogó (gazdaság)politikai elgondolások részének tekinthetők. Olyan széles körű hatósági és szabályozási intézkedések hálózatába illeszkednek, mint bizonyos tevékenységek állami monopóliummá nyilvánítása, a vállalatok értékének lenyomása árszabályozással, különadókkal, új előírásokkal.

A 2010-ben hivatalba lépő kormány kiindulópontja szerint a nyugati kapitalizmus egész működési rendje, a neoliberalizmus került válságba, ezért az államnak nagyobb szerepet kell vállalnia a gazdaság működtetésében, többek között tulajdonosként is. A cél a nemzeti szuverenitás, a nemzetbiztonság és az ellátás garantálása hazai tulajdonlással olyan stratégiai területeken, mint a bankrendszer, az energetika, a vízgazdálkodás, a föld vagy az élelmiszeripar.² A miniszterelnök már kezdetben nyíltan meghirdette, hogy a gazdaságban is egy „új rendszer kiépítésére” törekszik,³ és a centrális erőter létrehozásával hosszú távra, 15–20 évre kíván berendezkedni.⁴ Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a változtatásoknak lett volna évtizedes távlatú terve. Azokkal értek egyet, akik szerint nem volt előre kidolgozott, részletes forgatókönyv.⁵ Az általános célkitűzések csak vezérfonalat adtak a konkrét döntésekhez, de a kreatív intézkedéseket a pillanatnyi körülmények, az éppen adódó lehetőségek és fenyegetések orientálták.

A magyarországi tulajdonosváltások egyik sajátossága tehát az, hogy deklaráltan egy új berendezkedés kialakításának egészébe illeszkednek. Az „új rendszer kiépítését” ebben a tanulmányban rezsimeváltásnak nevezem, megkülönböztetve azt a rendszerváltástól. Nem ez utóbbiról van szó, mert a kapitalizmus alapintézményei: a magántulajdon és a piac fennmaradnak – de az intézmények működése, a gazdaság szereplői közötti viszony sok területen átalakul. A rezsime fogalma a kapitalizmus változatainak⁶ felfogásához áll közel: a kapitalizmus módosult variánsát jelenti, és a hatalomgyakorlás új módjára is utal (Körösenyi és szerzőtársai [2020] 37–38. o.).

A tulajdonosváltások másik sajátossága a módszer: az államosítás és a privatizáció szerves összekapcsolódása, ezen belül pedig az ingyenes vagy kedvezményes átadások nagy súlya (1. táblázat).

² Orbán Viktor: Új irány Magyarország! Új irány magyarok! 2009. március 6. https://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/uj_irany_magyarorszag_uj_irany_magyarok.

³ Orbán Viktor: Ünnepi beszéd. 2010. április 25. <https://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszdek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-vo-rosmarty-teren-2010-aprilis-25>.

⁴ Orbán Viktor: Megőrizni a létezés magyar minőségét. 2009. szeptember 5. https://2010-2015.miniszterelnok.hu/cikk/megorizni_a_letezes_magyar_minoseget.

⁵ Körösenyi és szerzőtársai [2020] például meggyőzően érvelnek amellett, hogy az új rendszer kiépítésének módja leginkább a „barkácsolás” intézményi közgazdaságtanból vett fogalmával írható le. Csanádi [2022] a rendszer belső erők által mozgatott evolutív jellegét hangsúlyozza.

⁶ Az eredeti fogalmat lásd Hall–Soskice [2001]. Ezt a keretet is felhasználva Kornai János [2017] határozottan állítja, hogy a jelenlegi magyar berendezkedés is a kapitalizmus egyik formája. A cikk a rendszer és a rezsime fogalmát felváltva használja (például 60. és 61. o.).

1. táblázat

A tulajdonosváltások néhány jellemzője a pénzügyi válság után

	Fejlett országok (EU és az Egyesült Államok)	Magyarország
A hullám indulása	2008	2011
Fő irány	államosítás, reprivatizáció, majd kisebb államosítások és eladások	államosítás, majd reprivatizáció és új típusú privatizáció
Érintett ágazatok	pénzügyintézet, majd közszolgáltatások és energetika (remunicipalizáció), kevés feldolgozóipar	nyugdíjpénztárak, „stratégiai ágazatok” (bankok, energetika, távközlés, média, közszolgáltatások), kevés feldolgozóipar, ingatlanok és sok periferikus terület
Deklarált cél	válságkezelés, cégmentés, piaci kudarc orvoslása	az állam szerepének kiterjesztése, a nemzeti szuverenitás, az ellátásbiztonság erősítése, a nemzeti tulajdon növelése, „új rendszer kiépítése”
Módszer	vásárlás, tőkeemelés a piac által lenyomott áron	ingyenes államosítás (nyugdíjpénztárak), vásárlás részben a szabályozás által lenyomott áron, privatizáció, sokszor ingyen vagy olcsón

Forrás: saját szerkesztés.

A szabályozás és a közkézbe vétel kapcsolatát több alapos tanulmány elemezte (Soós [2013], Mihályi [2016], [2025]). Ez olyan fontos peremfeltétel, hogy a vizsgálatból nem lehet kihagyni, és a most következő elemzés is utalni fog rá. De a középpontba a másik meghatározó sajátosságot, az államosítás és a privatizáció módszereit helyezi, azt a folyamatot, amelynek során az állami vagyon jelentős szelete különös módszerekkel különös tulajdonosokhoz került.

Az államosítás és a privatizáció összekapcsolódása: mértékek és típusok

Korábbi írásaiban hosszan érveltem amellett, hogy a 20. század nagy európai államosításai és privatizációs hullámai az ellentétes irány dacára az alapjellemzőket tekintve hasonlóak. Mozgatórugójuk valamilyen válság, a döntés és a végrehajtás politikai jellegű, az állam aktív közreműködésével a hatalmi és a piaci pozíciók átrendeződnek, a tulajdonosváltások beágyazódnak a társadalmi-gazdasági rendszer módosításába. Ezért a magán- és az állami tulajdon kiterjesztése is egységes elméleti modell keretébe illeszthető (Voszka [2018a] 149–154. o.). A továbbiakban azt próbálom meg igazolni, hogy a 2010-es évektől Magyarországon nemcsak az elméleti modell egységes: az állami vagyon bővítése és szűkítése nem egyszerűen egymást követi, és nem is csak egymás mellett él, hanem a gyakorlatban *szervesen összekapcsolódik*. Ezért kizárólag az egyik oldal vizsgálata félrevezető – együttes kezelésük elengedhetetlen.

A tulajdonosváltások 15 év alatt hektikusan változtak, és ennek megfelelően az elemzési-értékelési hangsúlyok is eltolódtak. Az első években az *államosítások* álltak az előtérben (Voszka [2013], Mihályi [2015]), de néhányan már 2013-ban felhívták a figyelmet arra, hogy a közkézbe vétel csak átmenti állomás az új magántulajdonosok megjelenéséhez vezető úton (Magyar [2013], Várhegyi [2013]). Mások ezt a „*tranzitállamosítást*” a 2010-es évek második felében sem tartották fontosnak, és csak az államosítás és a privatizáció időben párhuzamos megjelenését mutatták ki (Mihályi [2018]). Ekkortájt azonban a fő irány megváltozott: a napi sajtóban és alapos elemzésekben is a *különös magánkézbe adás* szaporodó esetei kerültek a középpontba, amit a szerzők egyes piacok elfoglalásának,⁷ a vagyon „hazahordásának”, „perverz privatizációnak”⁸ vagy „rejtett privatizációnak”⁹ nevezték.

Önmagában mindegyik tényekkel alátámasztott megközelítés jogosnak látszik. Az egész periódus tulajdonosi változásainak értékeléséhez célszerű az eseteket rendszerezni. Ehhez kézenfekvő megoldás a típusalkotás, amelynek vezérfonala az előbb említett sajátosság, az államosítások és a privatizációk kapcsolata.¹⁰ A szétválasztás egyik szempontja az, hogy egy-egy tranzakció esetében volt-e friss (azaz 2010 óta végrehajtott) államosítás. A másik dimenzió a privatizáció megjelenése, amelyen belül érdemes megkülönböztetni az eladónak bevételt hozó, illetve a (kvázi-) ingyenes formákat. Így hat típus rajzolódik ki.

Hagyományos privatizációnak nevezzük azt az esetet, amikor régi állami tulajdonelemeket számottevő bevétel fejében értékesítenek. Ha az ügyletet nem kíséri pénzmozgás, akkor *ingyenes átadásról* beszélhetünk. Ez utóbbi is privatizáció, mert a vagyon kikerül a köztulajdon köréből, „elveszti közvagyon jellegét”.¹¹ A friss államosítást követő

⁷ Szabó Yvette: Fele se baráti szeretet. hvg.hu, 2021. január 7. (<https://hvg.hu/hetilap-print-cikk/20210103fokusz1>) és Várhegyi [2023a].

⁸ Bódis András: A NER már a sajtó 50 százalékát kontrollálja – itt a nagy médiatérkép. Válasz Online, 2021. január 4. <https://www.valaszonline.hu/2021/01/04/a-ner-mar-a-sajto-50-szazalekat-kontrollalja-itt-a-nagy-mediaterkep/>.

Bódis András: Amíg Ön a járványra figyelt, a NER bevette az országot – leltár a „hazavitt” stratégiai ágazatokról. Válasz Online, 2021. január 28. <https://www.valaszonline.hu/2021/01/28/amig-on-a-jarvanyra-figyelt-a-ner-bevette-az-orszagot-leltar-a-hazavitt-strategiai-agazatokrol/>.

⁹ Zubor Zsolt: Rejtett privatizáció: az elmúlt évben több ezer milliárdos vagyon került az államtól a kormánypárt által uralt alapítványokhoz. atlatszo.hu, 2021. december 27. https://atlatszo.hu/kozpenz/2021/12/27/rejtett-privatizacio-az-elmult-evben-tobb-ezermilliardos-vagyon-kerult-az-allamtol-a-kormanypart-altal-uralt-alapitvanyokhoz/Az_urlap_teteje.

¹⁰ Természetesen másfajta tipizálás is lehetségesek. Magyar ([2015] 204–209. o.) például az állam szabályozási és kényszerítő intézkedéseinek módoszatai szerint, de nem egészen világos kategóriaképző ismérvek alapján a tulajdonosváltások hét típusát különbözteti meg (hidegállamosítás, fosztogató, piacfoglaló, hatáskörfoglaló, „*bargainchip*”-államosítás, tranzit- és alibiállamosítás). Látható, hogy a hangsúly itt az állami kézbe vételen van, a privatizáció csak kiegészítő elem.

¹¹ Ezt a szállóigévé vált szófordulatot Kósa Lajosnak, a Fidesz akkori frakcióvezetőjének tulajdonítják, aki az MNB által létrehozott alapítványok vagyonának jogi státuszát magyarázta. Bár a hivatkozott sajtótájékoztatón a kifejezés maga nem szerepelt (https://index.hu/video/2016/03/01/kosa_a_kozpenzrol/), a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 2016-os módosításának indokolásában viszont igen.

J. M.: Már el is fogadták a botrányos MNB-s törvényjavaslatot. Index, 2016. március 1. https://index.hu/gazdasag/2016/03/01/mar_el_is_fogadtak_a_botranys_mnb-s_torvenyjavaslatot/.

készpénzes eladásokat két alcsoportra oszthatjuk aszerint, hogy új befektetők jelennek meg, vagy az eredeti tulajdonoshoz kerül vissza a vagyon: az egyik az *időleges államosítás*, a másik a szó szűk értelmében vett *reprivatizáció*. Ehhez a két változathoz csatlakozik a *vagyon szétporlasztásának* nevezett típus, amikor a kormányzat a nemrég megszerzett tulajdonrészeit térítésmentesen vagy csekély befektetések fejében magánkézbe juttatja. Az utóbbi három variáns voltaképpen a szakirodalomban „tranzitállamosításként” összefoglalt kategória részekre bontása, amit a módszereknek és az új tulajdonosok jellemzőinek különbsége indokol. Végül, ha privatizációra nem került sor, akkor az állam által frissen visszavásárolt és (eddig) tovább nem adott vagyonrészeket a *tartós államosítás* körébe soroljuk. A mozgásokból kimaradó halmaz a nem érintett állami tulajdon, ami tulajdonosváltás híján kívül esik a vizsgálatunk körén.

A 2. táblázat bemutatja az egyes típusokba tartozó fontosabb tranzakciókat, az állami bevételeket és ráfordításokat, illetve az érintett vagyon nagyságát. Mivel hosszú időszakról van szó, amelyen belül az áremelkedés jelentős, az adatokat korrigáltuk a fogyasztói inflációval, és 2023-as értéken számolunk.¹²

A 2. táblázat értelmezésekor egyrészt fontos kiemelni, hogy pillanatfelvételtől van szó: az érintett vagyon nagysága a tranzakciók sokasodásával egyre nő,¹³ és mozgása az egyes típusok között folyamatosan változik. Másrészt szem előtt kell tartani a kiinduló lista és az összegek bizonytalanságát. Az állami vagyon változásairól sem átfogó statisztikát, sem az egyes tranzakciókat bemutató elemzést nem találtam. Így – Mihályi Péter évtizedes gyűjtőmunkájának és mások kutatásainak ellenére – nem lehetünk biztosak benne, hogy a felsorolás teljes, különösen az eladások terén. Még inkább hiányos az egyes tranzakciókhoz tartozó közvetlen állami bevétel és kiadás – az itt fel nem tüntetett közvetett, például állami reorganizációs ráfordításokról, tőkeemelésekről nem is beszélve –, mert ezek egy részéről sincs nyilvános információ. (Ezért meg sem kíséreljük annak a fontos kérdésnek a megválaszolását, hogy szűk pénzügyi értelemben jól járt-e az állam az eladásokkal és a vásárlásokkal. Elemzések szerint több eset biztosan veszteséget okozott. A piaci értéknél drágábban vásárolta vissza az állam az MKB-t és a Budapest Bankot, a MOL kisebbségi pakettjét, a Ferihegyi repülőteret és sok ingatlant.¹⁴ Az állam ráfizetett a távközlési részvények cseréjére is.¹⁵) E fenntartások ellenére azt remélem, hogy az összesített számok legalább a nagyságrendek érzékeltetésére alkalmasak.

¹² A 2023. év választását az indokolja, hogy a viszonyítási alapról, a teljes állami vagyronról nincs frissebb hivatalos adat. A termőföldek értékéről csak 2022 előtti adatok szerepelnek, *Mihályi* [2025] adatai alapján számítva.

¹³ *Csanádi* [2022] modellje szerint a kiterjedés a külső és belső erőforráskorlátok keményedésével magyarázható.

¹⁴ *Mihályi* [2025].

Sokszoros áron vásárol vissza az állam, amit utána kétes célokra fordít. HírTV, 2017. március 18. https://hirtv.hu/ahirtvhirei_adattar/sokszoros-aron-vasarol-vissza-az-allam-amit-utana-ket.

Brückner Gergely: Sokat spórolhattunk volna a reptéren, ha a Fidesz korábban máshogyan dönt. Telex, 2024. június 12. <https://telex.hu/gazdasag/2024/06/12/budapest-airport-adossag-ar-euro-forint>.

¹⁵ *Fődi Kitti*: Addig cserélgette a magyar állam a Vodafone részvényeit, hogy 13 milliárd forintot bukott rajta. 444.hu, 2025. január 7. <https://444.hu/2025/01/07/addig-cserelgette-a-magyar-allam-a-vodafone-reszvenyeit-hogy-13-milliard-forintot-bukott-rajta>.

2. táblázat

Az államosítás és a privatizáció kapcsolódásai Magyarországon, 2010–2025 (milliárd forint)

	Privatizációs bevétel		Nincs privatizáció
	van	nincs	
Friss államosítás nem volt	hagyományos privatizáció termőföld, ingatlanok, G4- frekvenciák, Szolnoki járműjavító, ^a N7 Defence	ingyenes privatizáció 35 KEKVA, ebből 21 egyetem (ingatlanok, Richter Gedeon Gyógyszergyár 20%-a) 48 kastély ^c	nem érintett állami vagyon
	1390	2543	(12 024)
Friss államosítás volt	időleges államosítás^b – új tulajdonos OTP 5%-a, Gránit Bank, MMBF Földgáztároló, Dunakeszi Járműjavító, Posta Biztosítók 366 reprivatizáció – eredeti tulajdonos Budapest Airport 25%-a, Yettel, Erste Bank, Aegon és Union Biztosító 434	az állami vagyon szétporlasztása MOL 25%-a három KEKVA-nak, Takarékbankok, FHB, MKB, BB, ^d Antenna Hungária, Vodafone, Digi 1696	tartós államosítás Budapest Airport, MVM–NKM, termőföld, ingatlanok, Rába, Ózdi Acélművek, két fegyvergyár, tőzsde, két tankönyvkiadó, Nemzeti Sport, FTC, Balatoni Hajózási Zrt., hat meddősségi központ és sok kisebb cég 4 023
Összesen	10 452	4239	4 023

Megjegyzések:

^a Dőlt betűkkel kiemelve a politikafüggő vevők/kezdményezettek.

^b Az időleges államosítás és a szétporlasztás esetében a vagyonérték/korábbi állami ráfordítások nagysága, mert az eladási árról nincs adat. Csak a nagyságrend érzékeltetésére alkalmas.

^c A vagyon nagyságára nincs adat, ezt nulla értéken vettem figyelembe. Az átadást a 2024. évi XXXII. törvény irányozza elő. 2025 nyaráig nyolc kastélyra írtak ki pályázatot, és hatot már át is adtak.

^d A Magyar Külkereskedelmi Bank 32 milliárdos reorganizációs költségével együtt.

A tulajdonosváltások, vagyis az államosítás és a privatizáció teljes összege a 2. táblázat szerint 2023-as árakon kalkulálva az elmúlt 15 évben csaknem 10 500 milliárd forint volt. Nézzük meg először ennek a súlyát a gazdaság egészében, majd vizsgáljuk meg a változások összetételét, a közkézbe vétel és a magánkézbe adás viszonyát!

Az állami vagyon nagyságát és változásait a GDP százalékában szokás megadni (ahogyan az Eurostat is teszi), mert ez utóbbi jól dokumentált adat. Az arányszám közgazdasági tartalma azonban nehezen értelmezhető, mert egy állományt vet össze folyó jövedelemmel. A tulajdonosváltásokat inkább valamilyen vagyonértékhez

célszerű viszonyítani. Ha a vizsgálat tárgya a köztulajdont érintő változás, akkor kézenfekvő az állami vagyont választani bázisnak.¹⁶ Csakhogy ennek meghatározása sem egyszerű. Az állami tulajdon méretének térbeli és időbeli összehasonlítását számos módszertani nehézség akadályozza. Csak a legfontosabbakat kiemelve: a vagyon körének számbavétele országoként más és más, az időbeli változásnál pedig nem lehet elkülöníteni az összetételhatást (leegyszerűsítve: az államosítás és a privatizáció következményeit) a vagyonérték változásától, amit az árváltozás és a tőkepiaci konjunktúra is befolyásol.¹⁷ Ez érvényes a legtöbbször hivatkozott Eurostat-adatokra is, amelyek ráadásul csak a részvényeket és az üzletrészeket összegzik, az ingatlanokat nem tartalmazzák – márpedig az állami tulajdonnak és változásainak ezek is fajsúlyos részei. A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő (MNV) beszámolóiban szerepelnek ingatlanok és az a hozzárendelt vagyon is, amely más vagyonkezelő szervezetek irányítása alá tartozik. Az utóbbi szövevényes és gyakran változó hálózatot alkot. 2019-ben 41 szervezet gyakorolta az állam tulajdonosi jogait, beleértve tárca nélküli minisztereket, kormánybiztosokat, egyetemeket és múzeumokat. 2022-re ez a szám 17-re csökkent (*Magyarország Kormánya* [2021], [2023]). Az Országjelentésben azonban 2023-ra kerekén 100 (!) tulajdonosi jogot gyakorló szervezet szerepel, köztük például vármegyék, vállalatok, múzeumok, szakképzési centrumok is.¹⁸

Az Országjelentés felállításáról, az állami vagyon egységes nyilvántartásáról már 2010-ben döntés született,¹⁹ de az MNV szakmai felügyelete alatt működő adatbázist csak lassan sikerült feltölteni. A teljeskörűség hiányát az *Állami Számvevőszék* [2018] évekkal később is nehezítette, de 2024-ben az illetékes miniszter még mindig csak azt jelentette, hogy a lista „szinte teljes körű”.²⁰ A nyilvánosan elérhető adatlapok tartalmazzák a részesedéseket, az ingatlanokat és az eszközöket, köztük például kulturális és sportépítményeket, képzőművészeti alkotásokat. Noha ez a nyilvántartás témánk szempontjából nyilván sok irreleváns, forgalomképtelen vagyonelemet is tartalmaz, ezt fogadjuk el a leginkább megbízható összesítésnek, mert nem sikerült kiderítenünk, hogy pontosan mi a különbség az MNV beszámoló és az 50–60 százalékkal magasabb értékeket közlő Országjelentés adatai között (3. táblázat).

Ha a 2. táblázatban kimutatott teljes vagyonmozgás 10 452 milliárd forintos értékét az Országjelentés adataival vetjük össze, akkor látható, hogy a tulajdonoscseré még ennek alapján sem periferikus jelenség: a 3. táblázatban szereplő 2023-as állami vagyonérték

¹⁶ Állami vagyonnak a statisztikákkal összhangban a központi kormányzat tulajdonát tekintjük. A helyi önkormányzatok tulajdonszerzése csak abban a néhány esetben szerepel a táblázatokban, ha ezt biztosan állami források finanszírozták. Az önkormányzatok egyébként összesen mintegy 30 milliárd forintnyi közszolgáltatásokhoz kapcsolódó vagyont vettek át magánbefektetőktől (*Mihályi* [2025]). Vagyonuk és feladatuk a vizsgált periódusban ennek ellenére jelentősen csökkent, mert azokat állami szervezeteknek kellett átadniuk például a víz- és hulladékgyűjtésben, valamint az itt nem vizsgált oktatásban és egészségügyben.

¹⁷ Lásd részletesen *Voszka* [2018a] 24–37. o.

¹⁸ <https://orszagletar.gov.hu/hu/adatok/vagyonelemek/bemutatas>.

¹⁹ Országjelentés készítése kezdődik. hvg.hu, 2010. október 21. https://hvg.hu/gazdasag/20101021_orszagletar_magyar_nemzeti_vagyonkezelo.

²⁰ Nagy Márton: Megduplázódott 2010 óta az állami vagyon. ATV, 2024. április 8. <https://www.atv.hu/belfold/20240408/nagy-marton-allam-vagyon-magyarorszag/>.

csaknem fele, pontosabban 46 százaléka (lásd az 1. ábrát az 1068. oldalon). Ráadásul az összes változás meglepően nagy része, *61 százaléka magánkézbe adás*. De nemcsak párhuzamosságról van szó, hanem ennél többről. Ha ugyanis a friss államosításokat nézzük (a 2. táblázat második sorát), akkor az látszik, hogy a 6153 milliárdos vagyontömeg 38 százaléka magántulajdonosokhoz került. Vagyis a kétirányú változás nemcsak együtt élt, hanem *közvetlenül össze is kapcsolódott*.

Milyen területeket érintettek a tulajdonoscserék? A hagyományos privatizáció körében a termőföld és az ingatlanok dominálnak; érdekesség a hadiipar egy részének eladása 2025-ben. A skála másik végén, a tartós államosításoknál – száz-as nagyságrendű kisebb-nagyobb cég mellett – a legnagyobb tétel 1250 milliárd forinttal szintén az ingatlan, aminek közel fele három félkész ingatlankomplexum ára.²¹ A másik főszereplő a Magyar Villamos Művek, amely 2013 és 2021 között földgáztárolók, gáz- és áramhálózatok, szolgáltató cégek tulajdonosa lett, és erőművi portfólióját is gyarapította, összesen 1111 milliárd forint értékben (*Mihályi [2025]*). A harmadik nagy tranzakció a 2011-ben eladott Budapest Airport 80 százalékanak visszavásárlása 911 milliárd forintért.²²

Az időleges államosításnak a bevétel szempontjából kiemelkedő esete az MMBF Földgáztároló,²³ valamint a magánnyugdíjpénztárakkal együtt közkezbe került ötszázalékos OTP-pakett tőzsdére vitele. A reprivatizáció érdekessége, hogy a négy legnagyobb tételt, a Yettel és a három pénzügyintézetet a kormányzat azért értékesítette, hogy az ötödik szereplőnek, a repülőtéren a visszavásárlását finanszírozza.²⁴ Az ingyen – 35 alapítványnak, köztük 21 felsőoktatási intézménynak – átadott vagyon döntő része ingatlan, de a Mathias Corvinus Collegium és a Budapesti Corvinus Egyetem megkapta a Richter Gedeon Gyógyszergyár és a MOL részvényeinek 10-10 százalékát is.²⁵

²¹ *Bódis András*: Itt a bizonyíték: a kormány legalább 40%-os felárral veszi meg a Tiborcz-kör irodatömbjeit. Válasz Online, 2024. augusztus 16. <https://www.valaszonline.hu/2024/08/16/tiborcz-kopasz-bosnyak-durer-belgrad-ertekbecsles-market-bayer-construct/>. Mindvégig reálértéken számolunk, ezért az adatok eltérhetnek az idézett forrásokban szereplő értéktől.

²² *Brückner Gergely*: Sokat spórolhattunk volna a reptéren, ha a Fidesz korábban máshogyan dönt. Telex, 2024. június 12. <https://telex.hu/gazdasag/2024/06/12/budapest-airport-adossag-ar-euro-forint>.

²³ A tárolót a MOL építette, majd 2013-ban a Magyar Fejlesztési Bank megvette a részvények 51 százalékát 140 milliárd forintért. A társtulajdonos Magyar Szénhidrogén Készletező Szövetség 19,9 milliárd forint fejében hat évvel később kizárólagos tulajdonos lett.

140 milliárdot kaphat a MOL gáztárolójáért. Portfolio, 2013. október 7. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20131007/140-milliardot-kaphat-a-mol-gasztarolojaert-190162>.

Kikerül az állam kezéből a magyar biztonsági földgáztároló. Portfolio, 2019. augusztus 1. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20190801/kikerul-az-allam-kezebol-a-magyar-biztonsagi-foldgasztarolo-332977>.

²⁴ Eladja a magyar állam a Yettel-részesedését. HVG, 2023. december 19. https://hvg.hu/kkv/20231219_Eladja_a_magyar_allam_a_Yettelben_levo_reszesedeset.

²⁵ *Brückner Gergely*: Az állam a maradék MOL-részvényeit is egy vagyonkezelő alapítványnak adja át. Telex, 2021. április 1. <https://telex.hu/gazdasag/2021/04/01/az-allam-minden-mol-reszvenyet-alapitvanyoknak-adja-at>.

A 2021. évi IX. törvény 1630 milliárd forint vagyon átadását irányozta elő az egyetemeknek, ez 2023-ig 1709 milliárdra nőtt. (*Bucsky Péter*: Az egyetemi modellváltás az eddigi adatok alapján pénzügyileg kudarc. Telex, 2025. február 24. <https://telex.hu/g7/2025/02/24/az-egyetemi-modellvaltas-az-eddigi-adatok-alapjan-penzugyileg-kudarc>.) A 2. táblázatban a KEKVA-vagyon értékéből levontuk a MOL-részvények összegét, mert az friss államosítást követő lépés.

3. táblázat

Az állami vagyon nagysága (milliárd forint)

	Eurostat ^a	A GDP százalékában	MNV ^b	Országjelentár ^c
2010	3094	11,6	10 724	10 000
2020	6764	15,1	11 486	17 826
2022	6340	11,6	11 856	21 860 ^d
2023	7353	12,0	13 668	22 938
2024	8927	12,8	12 507	n.a.

Megjegyzés:

^a Részvények és részesedések (*shares and equity*).^b Hozzárendelt vagyon, befektetett eszközök.^c Részesedések, ingatlanok, eszközök.^d A fennmaradó bizonytalanságot jelzi, hogy az Országgyűlésnek benyújtott, utolsó elérhető kormánybeszámoló szerint 2022-ben a teljes állami vagyon 23 989 ezer milliárd forint volt (*Magyarország Kormánya* [2023] 31. o.).Forrás: Eurostat (Annual financial accounts for general government), az MNV éves beszámoló, azok kiegészítő melléklete, <https://orszagjelentar.gov.hu/hu/>.

Három alapítványhoz került továbbá a „szétporlasztás” olajipari része, a MOL teljes állami pakettje. Ebbe a típusba tartozik a bankok és a távközlési vállalatok zöme is. A Takarékbank csoportot, a Budapest Bankot, a Magyar Külkereskedelmi Bankot, valamint a Földhitel- és Jelzálogbankot először állami kézbe vették, majd a reorganizáció után többségi magántulajdonba került vagyonuk bázisán jött létre a Magyar Bankholding (*Várhegyi* [2023a]). A holdingban még van 20 százaléknyi állami tulajdon 2025 őszén, de hírek szerint a kormány ennek eladását is tervezi.²⁶ A távközlésben pedig bonyolult tranzakciók során az államosított Antenna Hungária, a Vodafone és a Digi vállalatokból alakult a One telekommunikációs cég a 4iG Távközlési Holding 2025-re már kizárólagos tulajdonában, amelynek legnagyobb részvényese Jászai Gellért egy magántőkealapon keresztül. Az államnak a One-ban már csak közvetett részesedése van, az Antenna Hungáriában 23 százaléka maradt, a Digi mobilhálózatát az állami Pro-M megvette a 4iG-től.²⁷

Összességében négy terület adja a tulajdonosváltások 91 százalékát. A legnagyobb tétel az ingatlan, amely a termőfölddel együtt a vagyonmozgásnak 44 százaléka, az

²⁶ *Dienes Gábor*: Az állam kiszállna Mészáros Lőrinc MBH Bankjából. 24.hu, 2025. március 27. <https://24.hu/fn/gazdasag/2025/03/27/allam-mbh-bank-meszaros-lorinc-citigroup/>. Az MBH fő tulajdonosai Mészáros Lőrinc és Szász Istvánhoz kötődő alapok, az utóbbi tulajdonrésze a Matolcsy-kör háttérbe szorulásával csökkent. (*Bódis András*: Ez nagyobb „bankrablás”, mint a Matolcsy-féle – így lett Mészárosé az MBH. Válasz Online, szeptember 3. <https://www.valaszonline.hu/2025/09/03/mbh-bank-meszaros-lorinc-kozpenz-takarek-csoport-integracio/>.)

²⁷ *Panyi Szabolcs–Pethő András–Szabó András*: Az Orbán-rendszer csúcsvállalatának titkai. Telex, 2023. október 17. <https://telex.hu/direkt36/2023/10/17/az-orban-rendszer-csucsvallatanak-titkai>.

4iG-részvényekre cseréli a One-ban meglévő részesedését a magyar állam. hvg.hu, 2025. május 16. https://hvg.hu/kkv/20250516_4iG-reszvenyekre-csereli-a-One-ban-meglevo-reszesedeset-a-magyar-allam.

eladások dominanciájával.²⁸ A második helyen a közlekedés-távközlés ágazat áll, közel fele-fele arányban privatizálva, illetve állami tulajdonban. A harmadik az energetika, ahol a magánkézbe adás csak kevéssel marad el a tartós államosításoktól. Végül a pénzintézeti szektorban a privatizálás szinte kizárólagos.

Ezen a ponton furcsa ellentmondásba ütközünk. A hivatalos nyilatkozatok 2010 óta az államosítások, a „korábban elherdált és esztelen privatizációval eltékozolt” nemzeti vagyon visszaszerzésének, különösen a stratégiai ágazatok feletti kontroll hazai kézbe vételének fontosságát hangsúlyozzák.²⁹ A területért felelős vezetők a legutóbbi években is az állami tulajdon gyarapításával büszkélkedtek,³⁰ miközben magánkézbe adásról, annak megfontolandó előnyeiről egyáltalán nem esett szó. Hogyan lehetséges, hogy az elmúlt 15 évben ennek ellenére a vagyonmozgások több mint 60 százaléka privatizáció, ami a legfontosabb stratégiai ágazatokban is egyensúlyba került az államosításokkal, vagy a mérleg teljesen a magántulajdon felé billent el, és még a hadiipar privatizálásáig is eljutott?

A változásokban nem látszik határozott időbeli trend, ami esetleg a kormányzati felfogás módosulására utalna. Folyamatosan jelen volt mind az államosítás, mind a privatizáció, legfeljebb a hangsúlyok toldtak el: a periódus elején a közkezbe vétel gyakoribb, a nagy eladások – privatizációs fordulat bejelentése nélkül – a 2010-es évek közepétől indultak, az ingyenes-szétporlasztó átadások 2020–2021-től; de a nagy értékű, a repülőteret és az ingatlankomplexumokat érintő vásárlások éppen ezután, az utóbbi két évben történtek.

Újfajta privatizáció – a politikai tulajdon kialakulása

Az államosításokat hirdető politika és a privatizáció túlsúlyát mutató gyakorlat közötti ellentmondást tehát nem indokolja a kormányzati irányvonal megváltozása – más magyarázatot kell keresnünk. A kiindulópont a tulajdonosváltások értelmezése. A hivatalos deklarációk kezdettől a nemzeti, nem pedig az állami tulajdon növelését említették, vagyis a lényeg *a vagyon hazai kézbe juttatása*. Ez a törekvés magyar magántulajdonnal is sikeres lehet, amihez – ha a megcélzott csoportoknak kevés a tőkéje – az államosítást követő kedvezményes privatizálás is megfelelő eljárás. Így

²⁸ Friss hírek szerint a kormány az értékesítést akarja növelni a kastélyok (<https://epiteszforum.hu/elfogadta-a-parlament-a-kastelyprivatizacios-torvenyt>), hat nagy pályaudvar (<https://www.mavcsoport.hu/mav/hirdetmenyek/allomasmegujitasi-program-palyazat-felhivasok>) és tucatszani belvárosi palota (https://www.mnv.hu/sw/static/file/Ingatlan_prospektus_2025._szeptember.pdf) eladásával.

²⁹ Gyarapítani kell a nemzeti vagyont. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20110525/gyarapitani-kell-a-nemzeti-vagyont-szijasarto-150003>.

Add el a céged, vagy tönkreteszünk! Index, 2013. január. 17. <https://index.hu/gazdasag/2013/01/17/matolcsy/>.

³⁰ Nagy Márton: Megduplázódott 2010 óta az állami vagyon. ATV, 2024. április 8. <https://www.atv.hu/belfold/20240408/nagy-marton-allam-vagyon-magyarorszag/>.

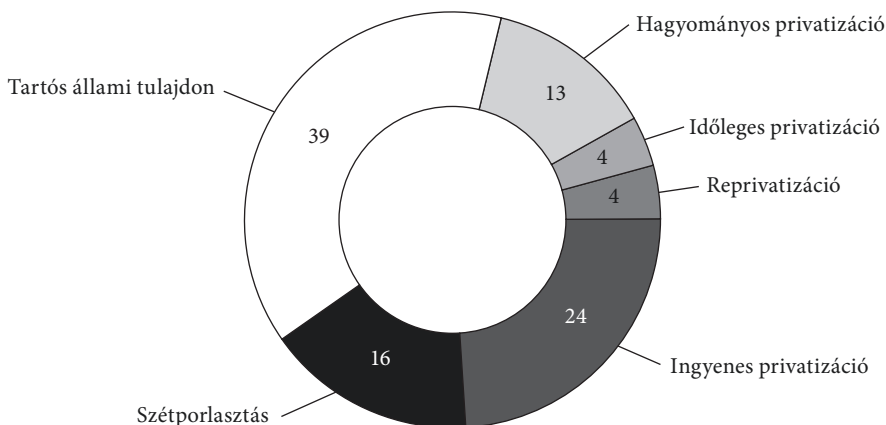
Somogyi Orsolya: Visszaszerzi a kormány az elherdált állami vagyont. Magyar Nemzet, 2020. február 8. <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/2020/02/visszaszerzi-a-kormany-az-elherdalt-allami-vagyont>.

a sokat emlegetett hazai tőkésosztály megerősíthető, és új nemzeti bajnokokat³¹ lehet teremteni.

A tulajdonosváltások módszerei voltaképpen nem változtak: a 2. táblázatban felsorolt típusok szinte mindegyike ismert a magyar gazdaságtörténetből. A rendszerváltás óta volt már korábban is időleges és tartós államosítás, eladás, reprivatizáció, ingyenes és kedvezményes privatizáció is, csak a szétporlasztásra nem látunk korábban államilag vezérelt példát. Az arányok azonban eltolódtak: most az ingyenes átadások sokasodtak a készpénzes eladások rovására.

1. ábra

A tulajdonoscserék típusok szerinti megoszlása (százalék)

Forrás: a 2. táblázat alapján.

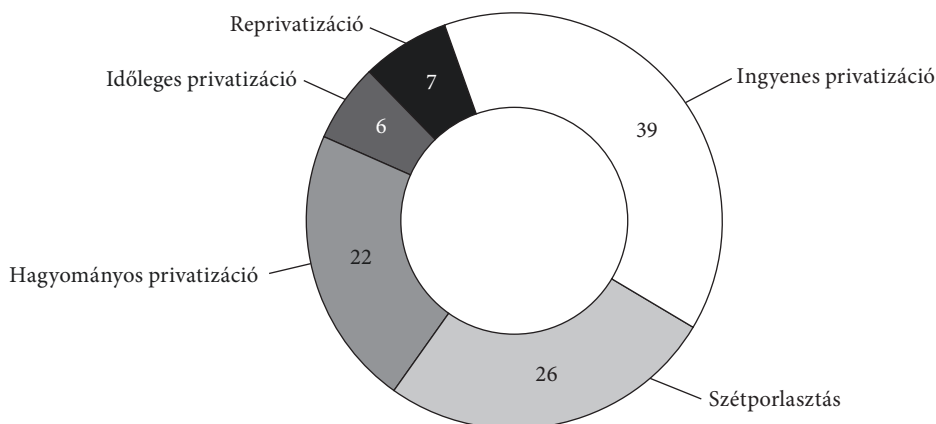
Az 1. ábra azt mutatja, hogy 2010 után a tulajdonoscserék 40 százaléka nem vagy alig hozott bevételt; értékük pedig meghaladta a tartós államosítás nagyságát is. A készpénzes eladások (a hagyományos és az időleges privatizáció, valamint a reprivatizáció) összesen a változásoknak csak 20 százalékát tették ki. A 2. ábra szerint pedig az összes magánkézbe adásnak csaknem kétharmada az ingyenes és a szétporlasztó típusba tartozik.

Az ingyenes és a szétporlasztó magánkézbe adás együttesét új típusú, *tékozló privatizációnak* nevezzük. Jellemzője, hogy a kedvezményezettek zöme új – vagy az adott formában, illetve az érintett piacon korábban nem működő – szervezet, amelyek térítésmentesen jutnak a vagyonhoz, vagy a befektetéseik kicsik a megszerzett tulajdon értékéhez viszonyítva. Ezt tekinthetnénk akár kedvezményes privatizációnak is. De míg az 1990-es években a kárpótlás, a dolgozói és a menedzseri tulajdonszerzés vagy az Egyszintű hitel jogszabályokon alapuló, meghirdetett, széles rétegek számára

³¹ A nemzeti bajnokok a kormányok támogatásával nemzetközileg is versenyképessé tett cégek (Scott [2006]). Ezek létrejöttét Magyarországon már hivatalos pályázati programok is segítik (https://www.mfb.hu/vallalkozasok/mukodo/kombinalt_termek/ginop-plusz--145-25-nemzeti-bajnokok-t251-masolat-t251-p252), de az oligopóliumokat teremtő tulajdonoscserék is jócskán hozzájárultak kialakításukhoz.

2. ábra

A privatizációs ügyletek típusok szerinti megoszlása (százalék)

Forrás: a 2. táblázat alapján.

elérhető konstrukció volt (bár politikai indíttatású részrehajlás akkor is megjelent), az új módszer csak néhány ágazatra és nyilvános versenyeztetés nélkül, politikusi döntéssel, központilag kijelölt szűk körre összpontosul.³² A tékozló privatizáció új tulajdonítípust hoz léte, amelyet politikai tulajdonnak nevezünk.

A *politikai tulajdon* két altípusra bontható. Az elsőbe a *közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványok* (KEKVA) tartoznak. Ezek a 2021-ben létrehozott, közfeladatot ellátó szervezetek „sajátos magánjogi jogalanyok”, amelyeknek az állam biztosítja „magánjogi autonómiáját”, „a mindenkori kormányzattól való függetlenségét”.³³ A KEKVA-k küldetése a törvényben tételesen megnevezett közfeladatok ellátása; erre kell fordítaniuk a vagyont és hozamait. Emellett „...az alapítvány a piaci magánbefektető elvével összhangban gazdálkodási tevékenységet végezhet, ami nem veszélyeztetheti a közfeladat-ellátást.” [2021. évi IX. törvény 11. § (3)] – vagyis a kuratóriumok a vagyont belátásuk szerint befektethetik. Ily módon az alapítványoknak átadott állami vagyon kikerül a köztulajdon köréből – privatizációról van szó. Az új szervezetek tehát egyfelől elvileg kormányfüggetlen, autonóm módon gazdálkodó egységek. Másfelől viszont a politikai kapcsolataik is erősek. A döntéshozó szervezeteket, a kuratóriumokat a létrehozásuk idején regnáló kormány nevezte ki élethosszig tartó megbízatással, és a tagok később maguk választják ki az ilyen vagy olyan okból kieső társaik utódját. Ez valószínűsíti, hogy lojalitásuk hosszú távon ehhez

³² A nyilvános versenyeztetés más módszereknél is ritka, bár az utóbbi években az MNV elektronikus árveréseket hirdet meg, főként ingatlanokra (<https://e-arveres.mnv.hu/index-meghirdetesek-ingatlan.html>). A verseny szempontjainak háttérbe szorulását jelzi a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörének korlátozása: 2013 óta a kormány rendelettel nemzetstratégiai jelentőségűnek minősítheti az összefonódásokat, és ezeket a GVH nem is véleményezheti (Bodócsi [2015]).

³³ 2021. évi IX. törvény a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról. Preambulum és 1. § (2). Az alapítványok egy része, mint például a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány vagy a Mathias Corvinus Collegium más formában már korábban is működött.

a politikai csoporthoz köti őket, ami befektetési döntéseiket is befolyásolhatja, mint ahogy erre már van is példa.³⁴ Az alapítványok vagyonát az állam (vagy más adományozó) a létesítés után tovább növelheti, miközben a törvény a közfeladat folyamatos állami finanszírozását írja elő, „a hasonló feladatot ellátó állami, illetve önkormányzati intézményekkel legalább azonos mértékben”³⁵

A politikai tulajdon második altípusát a *politikafüggő vállalkozások* alkotják, amelyeknek tulajdonosai a kormányzat legfontosabb döntéshozóihoz fűződő közvetlen vagy közvetett kapcsolataik révén szerzik meg és gyarapítják vagyonukat,³⁶ többek között az állami vagyon szétporlasztásával. A szétporlasztás többnyire soklépéses tranzakciókat, nehezen követhető részvénycserét is tartalmaz. A vagyon átruházását más állami intézkedések is segítik, mint például az ügylet stratégiai jelentőségűvé minősítésével a versenyhatósági ellenőrzés lehetőségének kiiktatása, az alacsony vételárhoz a piacnál jobb kondíciójú hitel- és kötvényprogramok, állami garancia, esetenként előzetes, közpénzből finanszírozott feljavítás, külföldi érintettek esetén gazdaságdiplomáciai közbenjárás.³⁷ Ezeknek a vállalkozásoknak a terjeszkedését sokszor állami támogatás, tőkejuttatás segíti az itt nem vizsgált magántulajdonosi körön belül is.³⁸

A csoport tagjainak nemcsak a privatizálás, hanem az államosítás is segítséget jelenthet: a kormányzat a cég befektetéseinél magasabb áron átveszi a korábban megszerzett vállalatot vagy ingatlanokat.³⁹ A résztvevők számíthattak arra – amíg a kivételezettek közé tartoznak –, hogy gondokkal küzdő vállalataikat a kormányzat

³⁴ A Kecskeméti Egyetem kuratóriuma az alapítvány szinte teljes készpénzvagonaért a Magyar Nemzeti Bank egyik alapítványának vagyonkezelő cége által kibocsátott, alacsony hozamú kötvényt jegyeztet le, amelynek visszaváltása később sikertelennek bizonyult (*Állami Számvevőszék* [2025]).

³⁵ 2021. évi IX. törvény 21. § (1).

³⁶ A fogalom közel áll a Laki Mihály által Fidesz-közeli körként definiált fogalomhoz (*Laki* [2022] 277. o.), illetve a Csanádi Mária által „központi klaszternek”, legszorosabban integráltaknak nevezett kör fogalmához (*Csanádi* [2022] 123. o.). Ezért szűkebb kategória, mint a „politikai kapcsolatokkal rendelkező vállalatok”. Az utóbbi csoportot a szakirodalom sokféleképpen körvonalazza, és a kutatások többnyire a sajátos pozícióinak a cégek értékére és gazdasági eredményeire gyakorolt hatását vizsgálják (*Faccio* [2006], *Yilmaz* [2018], *Tóth-Hajdu* [2021]). *Magyar Bálint* ([2015] 26. és 68. o.) a „politikai vállalkozás” fogalmat használja, de ez nem az egyes cégeket, hanem a „politikai család” gazdasági vállalkozásainak egész rendszerét jelöli.

³⁷ Ezekről a jellegzetességekről a bankrendszer esetében lásd *Várhegyi* [2023b], a telekommunikáció területén *Panyi Szabolcs–Pethő András–Szabó András*: Az Orbán-rendszer csúcsvállalatának titkai. Telex, 2023. október 17. <https://telex.hu/direkt36/2023/10/17/az-orban-rendszer-csucsvalalatanak-titkai>.

³⁸ Például a 4iG terjeszkedéséről lásd *Panyi és szerzőtársai* fenti lábjegyzetben említett cikkét.

³⁹ A Mátrai Erőművet Mészáros Lőrinc cégé 2017-ben 5,9 milliárd forintért vette meg a német tulajdonostól. Ezután 11 milliárd forint osztalékot kivettek az eredménytartalékból, végül az 58 milliárdos állami támogatással kiegészített veszteséges, bányabezárási és erőműbontási kötelezettséggel terhelt vállalatot 17,4 milliárdért eladták a Magyar Villamos Műveknek (https://hvg.hu/gazdasag/20191122_matrai_eromu_opus_meszaros_mvmm, valamint *Magyar Péter*: Így keresett rengeteg pénzt Mészáros az állam kárára. 444.hu, szeptember 7. <https://444.hu/tldr/2020/09/07/igy-kereszt-rengeteg-penz-meszaros-az-allam-karara>).

Három félkész, politikafüggő vállalkozások által épített ingatlankomplexumért, 350 ezer négyzetméter irodaterületért Zuglóban, a Bosnyák téren és a Kopaszi-gáton az MNV becslések szerint 40 százalékos felárat fizetett. (*Bódis András*: Itt a bizonyíték: a kormány legalább 40%-os felárral veszi meg a Tiborcz-kör irodatómbjeit. Válasz Online, 2024. augusztus 16. <https://www.valaszonline.hu/2024/08/16/tiborcz-kopaszi-bosnyak-durer-belgrad-ertekbecsles-market-bayer-construct/>).

megmenti, illetve a megszerzett vagyon működtetéséhez további támogatásokat nyújt.⁴⁰ Ez jól mutatja az ellentétes irányú akciók csereszabatoságát. A magánkézbe adás és a köztulajdonba vétel *ugyanannak a célnak az elérésére* alkalmas: a kivételezett csapat vagyonának, a politikai tulajdonnak a kiterjesztésére, amit a kormány a nemzeti tulajdon és a szuverenitás erősítésének nevez.

A szétporlasztó privatizáció révén tehát olyan tulajdonlás jön létre, amely a közérdekű alapítványokhoz hasonlóan formálisan magántulajdon, de távol áll annak hagyományos, piaci értelmezésétől. Jellemzője a magántőkealapok, a szövevényesen felépített és gyakran változó céghálózatok, nagy léptékű részvénycserék miatt *nehézén átlátható tulajdonosi szerkezet* (ami egyébként kifejezetten alkotmányellenessé teszi az ilyen vállalatokat kedvezményező privatizációt, koncessziót).⁴¹ A létrehozáshoz és működéshez, valamint a megmentéshez adott támogatások – Kornai János fogalmát használva – *a puha költségvetési korlát* klasszikus esetét példázzák: a cégek terjeszkedésének nem szab határt a saját tőkeerő vagy a piacon elérhető külső forrás, és működési kockázatokat is bátran vállalhatnak a biztos túlélés reményében.⁴²

Csak hogy itt nem egyszerűen a szocializmustól a fejlett országokig mindenütt jelen lévő állami támogatásokról és nem is csak ezek elburjánzásáról, a „nem normatív előnyben részesítés és hátrányokkal sújtás kiterjedt mechanizmusáról” van szó – ami *Tölgyessy Péter* ([2016] 34. o.) szerint az Orbán-rezsim egyik legfontosabb vonása –, hanem az új tulajdontípus, a közérdekű alapítványokat és a politikafüggő vállalkozásokat magába foglaló politikai tulajdon kialakulásáról.

A politikai tulajdon egyik alapvető ismérve, hogy az állami és a magántulajdon közötti *határok elmosódottá válnak*, most már nemcsak abban a régről ismert értelemben, hogy vegyes tulajdonlás jön létre,⁴³ hanem a végső rendelkezési jogok is elho-

⁴⁰ A Mátrai Erőmű mellett példa erre az egykori MÁV-cég, a nemrégiben politikafüggő vállalkozásoknak eladott Dunakeszi Járműjavító, amely 2025-ben felszámolás alá került, de a kormány stratégiai céggé nyilvánította, és mintegy 40 milliárd forinttal biztosítja reorganizálását. (*Bucsky Péter*: A kormány 40 milliárd forintot kénytelen tolni a cégbe, amelyből a tulajok 10 milliárdot kivettek. Telex, 2025. augusztus 11. <https://telex.hu/g7/kozelet/2025/08/11/vasut-veszteseg-dunakeszi-jarmujavito-strategiai-kimentes>.)

A kastélyprogramban szereplő ingatlanok egy részét korábban már 55 milliárd forintnyi uniós forrásból felújították. A 2025 nyaráig ingyen átadott hat épület felújításához összesen több mint 8 milliárd forint támogatást ítélte meg a kormányzat, noha a hivatalosan deklarált cél az állami források kímélése és a magántőke bevonása volt. (Még ennyi milliárdot költene a kormány az ajándékba adott kastélyokra. *Forbes*, 2025. augusztus 28. <https://www.forbes.hu/ingatlan/ajandek-kastely-lazar-janos-tovabbi-milliardok-ner/>; lásd még *Zsuppán András*: Újabb négy kastélyt ajándékozott el Lázár János. *Válasz Online*, 2025. július 23. <https://www.valaszonline.hu/2025/07/23/negy-kastelyt-lazar-janos-kastelyprivatizacio-fuzerradvany-4ig-ner-deg-tata-kastely-viarum-sziji-laszlo-revesz-balint/>.)

⁴¹ Az Alaptörvény szerint „Nemzeti vagyon átruházására vagy hasznosítására vonatkozó szerződés csak olyan szervezettel köthető, amelynek tulajdonosi szerkezete, felépítése, valamint az átruházott vagy hasznosításra átengedett nemzeti vagyon kezelésére vonatkozó tevékenysége átlátható.” [38. cikk. (4)] A legkevésbé átlátható magántőkealapok száma 2021 végén 78 volt, amelyek közül 55-öt Fidesz-közeli vállalkozók kezeltek (*Mihályi* [2025]).

⁴² Ez a típus szépen példázza, hogy a puha költségvetési korlát nem egyformán érvényes minden cégre, hanem politikailag szelektív, ahogy azt *Csanádi* [1997] kifejtette.

⁴³ A hibridekről szóló gazdag irodalomból lásd például *Letza és szerzőtársai* [2004] és *Bortolotti-Faccio* [2007].

mályosodnak: a cégeket érintő döntések mechanizmusai, a kiválasztási szempontok és a működési módok kívülről átláthatatlanok.

Az ismérvek másik csoportja az, hogy a kedvezményezett szervezetek *a politikusok döntéseinek köszönhetik a létrejöttüket és terjeszkedésüket*. De nemcsak a megalakulás és a működés, hanem a *megszűnés vagy zsgorodás* is egyedi politikusi elhatározáshoz kötött. Több eset azt mutatja ugyanis, hogy a vagyon halmozódhat ugyan, de a kivételezett kör tagjai maguk lecserélhetők, vagyonuk gyorsan átcsoportosítható – hogy pontosan milyen döntésekkel és milyen módszerekkel, azt homály fedi –, vagyis a tulajdonosi jogok ebben a körben bizonytalanok.⁴⁴ A szakirodalom ezt a prebendalizmus újraéledésének nevezi: „A prebendális uralom esetén a hívek szolgálatukért kapnak tulajdont (beneficiumot), azonban az uralkodó bármikor visszaveheti azt.” (*Csillag–Szelényi* [2015] 21. o.)⁴⁵

A labilitás azonban nemcsak a magánfelekre, hanem voltaképpen az államra is érvényes. Több tanulmány már az 1990-es években felvetette, hogy *az állami tulajdon inherensen bizonytalan*. (Ez is a prebendális tulajdon speciális formája lehet, amikor az „adományozó” a választópolgár.) Van, aki legfontosabb jellemzőjének éppen az időleges jelleget tartja (*Backhaus* [1989]). Parlamentáris rendszerekben ugyanis a kormányrúd átadása a közvagyon feletti rendelkezési jogok átadását is jelenti. Sokan azt feltételezik, hogy az ingyenes és kedvezményes privatizáció mozgatórugója az elmúlt években éppen ez volt: a hatalom elvesztésének esetére baráti kezekbe kell helyezni az állami tulajdon minél nagyobb hányadát.⁴⁶

A tulajdonoscserék deklarált elvei és a gyakorlat közötti feszültség tehát azzal magyarázható, hogy az új rezsimben megváltozott a privatizáció és a magántulajdon fogalma: a magánkézbe adás majdnem háromnegyedét lefedő tékozló privatizáció létrehozta a politikai tulajdont.

Monopolizáció és tovaterjedő hatások

A szakirodalomban is vitatott, hogy mekkora a súlya a gazdaságban az állami és a magántulajdon elmosódott határán működő új típusú szervezeteknek, köztük a politikafüggő cégeknek. Átfogó elemzések születtek arról, hogy a politikai átalakulás nyomán a gazdaság működési módjának egésze átalakult: maffiaállam, haveri kapitalizmus

⁴⁴ Elég Simicska Lajos, Spéder Zoltán, a Vajna-örökség vagy legutóbb Homlok Zsolt esetére utalni. Ezért nem szerencsés itt a haveri kapitalizmus fogalmát használni, mert az az eredeti modell szerint kifejezetten azt célozza, hogy garantálja az állam hiteles elkötelezettségét a tulajdonjogok biztonságának fenntartására (*Haber* [2002]).

⁴⁵ Lásd még *Mihályi–Szelényi* [2019].

⁴⁶ Például *Várhegyi* [2023a], továbbá *Bódis András*: Perverz privatizáció zajlik a mélyben: adjátok vissza az országot! Válasz Online, 2021. április 4. <https://www.valaszonline.hu/2021/04/14/vagyonkezo-alapitvany-privatizacio-melyallam-publicisztika/>; *Zubor Zalán*: Rejtett privatizáció: az elmúlt évben több ezer milliárdos vagyon került az államtól a kormánypárt által uralt alapítványokhoz. Átlátszó, 2021. december 27. <https://atlatszo.hu/kozpenz/2021/12/27/rejtett-privatizacio-az-elmult-evben-tobb-ezermilliardos-vagyon-kerult-az-allamtol-a-kormanypart-altal-uralt-alapitvanyokhoz/>.

Erre utalhat, hogy az állam a még meglévő közvetlen tulajdonát is csökkenti például az MBH-ban vagy a One-ban.

jött létre, amelynek a tulajdonosváltások is fontos részei (*Magyar* [2015], *Csanádi és szerzőtársai* [2022], *Tóth-Hajdu* [2021]). Ezzel szemben *Mihályi Péter* [2025] az állami vagyon nagyságát és változását az Eurostat szerint mérve amellet érvel, hogy az államosítások tényleges makrogazdasági jelentősége csekély, az új gazdaságszervezési rendszer korlátozott hatókörű, a piaci koordináció mellett legfeljebb kiegészítő szerepet játszik: a jórészt érintetlen exportorientált multinacionális cégeknek változatlanul döntő szerepük van a GDP előállításában.

Bár elemzésünk szerint a tulajdonoscserék az állami vagyon értékének csaknem felét érintették, az egész gazdaságnak ez valóban csak a kisebbik hányada. Az összeteljesítmény szempontjából meghatározó szektorok, így a feldolgozóipar és a szolgáltatások nagy része kimaradt a körből. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a „makrogazdasági jelentőség” nem elhanyagolható, ha az államosítást és a privatizációt együtt kezeljük. Így nézve a változások teljes – és fontos – piaci szegmenseket átalakítottak, alapjaiban bolygatva meg a termelők és a fogyasztók pozícióit is.

A tulajdon változása az érintett piacok egy részén állami monopóliumokat teremtett. Korábbi magánmonopólium helyébe lépett a Ferihegyi repülőtér üzemeltetője, a Posta visszavételével az eredeti állapot állt helyre, és az önkormányzatoktól központi kézbe került a Balatoni Hajózási Zrt. is. Az MVM néhány területen korábban is monopolhelyzetben volt (például átviteli hálózat, rendszerirányítás), de a gázüzletág és az áramkiskereskedelem átvételével mostanra a lakosságot és a kisvállalkozókat ellátó egyetemes szolgáltatás egyetlen letéteményese lett. A tankönyveket a gyártó cégek megvásárlása után a Nemzeti Tankönyvkiadó állítja elő. Államosították a közigazgatási informatikai rendszer egészét és a meddőségi központok zömét, a CT- és az MR-vizsgálatokat (a magánszolgáltatók nem kapnak állami finanszírozást).

Néhány fontos ágazatban a tulajdonosváltások hozzájárultak új, erős szereplők létrejöttéhez, még ha az állami/politikafüggő monopólium nem lett is teljes. A 2020-ban megalapított Nemzeti Vízművek – az eredetileg is állami szolgáltatók csoportját egyre több önkormányzati egységgel gyarapítva – 2024-ben már az ország felét lefedte. A helyhatóságokat a szabályozási-támogatási rendszer ösztönzi e tevékenység ingyenes átadására.⁴⁷ A távolsági közúti közlekedésben egy állami tulajdonon belüli változás, a Volán-vállalatok MÁV-ba olvasztása révén született meg az ágazat szinte egészét lefedő szervezet. Az országos jelentőségű médiumoknak a 2020-as évek elejére legalább a felét a kormányzat ellenőrizte, ezen belül a politikával is foglalkozó televízióknak és napilapoknak a kétharmadát. Ennek letéteményesei, a Közép-európai Sajtó és Média Alapítvány (KESMA), valamint a Mediaworks vásárlásokkal és a régi tulajdonosok kiszorításával hozták lére a médiabirodalmat.⁴⁸

⁴⁷ Víziközmű-rekonstrukciós programot indít a kormány. hvg.hu, 2024. január 31. https://hvg.hu/gazdasag/20240131_Vizikozmurekonstrukcios_programot_indit_a_kormany.

⁴⁸ Varga Judit: Mi vagyunk a keménymag, akik vagányan elmondják Európában, hogy gyerekek, ez hülyeség. 444.hu, 2019. július 26. <https://444.hu/2019/07/26/varga-judit-mi- vagyunk-a-kemenymag-akik-vaganyan-elmondjak-europaban-hogy-gyerekek-ez-hulyeseg>.

Bódis András: A NER már a sajtó 50 százalékát kontrollálja – itt a nagy médiatérkép. Válasz Online, 2021. január 1. <https://www.valaszonline.hu/2021/01/04/a-ner-mar-a-sajto-50-szazalekat-kontrollalja-itt-a-nagy-mediaterkep>.

Hasonlóképpen erős, noha nem kizárólagos befolyásra tettek szert az állami vagyon szétporlasztása révén létrehozott új cégek magántulajdonosai a bankszektorban és a távközlésben is. A Magyar Bankholding a piac második legnagyobb szereplője lett, mérlegfőösszege 2021-ben az OTP magyarországi üzletének a háromnegyedét, betétállománya a kétharmadát tette ki, de a hitelállomány mérete közelíti a nagy riválist, a vállalati hitelezésben pedig már induláskor piacvezető volt (*Várhegyi* [2023b]). A távközlési piacon a Vodafone-t és a Digit egyesítő One szintén második helyezett a Magyar Telekom mögött, a televízió- és internetszolgáltatásban már megalakulásakor az élen állt.⁴⁹

Mindemellett új *magánmonopóliumok* is létrejöttek. A személyszállítást a nagyobb külföldi cégek felvásárlása után először a helyi önkormányzatokra és egy állami holdingra bízták, majd az egész piacot a tisztán magántulajdonúvá vált MOL kapta meg, 35 évre szóló koncesszióban.⁵⁰ Kizárólagos jogot nyert a dohány-kiskereskedelem újraosztása után a trafikoknak szállító nagykereskedelmi vállalat is (*Laki* [2017]). Az új monopóliumok sokszor *törvényekkel, szabályozással* jöttek létre. Ilyenkor a piacon lévő szereplőktől nemcsak felvásárlással, hanem kizorítással is meg lehetett szabadulni. Ezeket a tulajdonosváltások között nem tüntettük föl, mert kivonulásról, megszűnésről vagy gyors zsugorodásról volt szó. De ezzel a módszerrel a régieket új cégek váltották fel többek között a mobilfizetés, az utalványforgalmazás vagy az online fogadások, a pénznyerő automaták és a kaszinók világában.⁵¹ Ebbe a csoportba sorolható az autópályák építésére és üzemeltetésére szóló 35 éves óriáskoncesszió is, amelyben a megmaradó M5- és M6-szerződés kivételével az összes magyar szakasz szerepel.⁵²

A legutóbbi példák is arra utalnak, hogy a monopolhelyzetek, meghatározó piaci pozíciók létrehozásában a törvényhozói döntéseknek és a szabályozásnak alapvető szerepe van.⁵³ Ezek esetenként tulajdonosi átalakulás nélkül is átrendezik a piacokat, de a tulajdonosváltásokban is fontos ösztönző és ármeghatározó szerepet játszanak. Azaz itt is kimutatható, hogy az államosítási és a privatizációs lépések a szabályozás egészébe, egységes (gazdaság)politikai rendszerbe ágyazódtak be.

⁴⁹ *Tamásné Szabó Zsuzsanna*: Komoly vetélytársat kap a Telekom azzal, hogy a 4iG és az állam megvásárolja a Vodafone-t. 24.hu, augusztus 22. <https://24.hu/fn/gazdasag/2022/08/22/4ig-vodafone-vasarlas-magyar-allam-vezetokes-piaci-mobilpiac-piacszerzes/>.

⁵⁰ *EF*: Őszig biztosan marad a kukakáosz. Index, 2017. június 16. https://index.hu/gazdasag/2017/06/16/nhkv_mukodesi_problema_hulladektorveny_modositasa/.

Bejelentette a MOL: megnyerte a hulladékgazdálkodási koncessziós eljárást. Portfolio, 2022. július 15. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20220715/bejelentette-a-mol-megnyerte-a-hulladegkazdalkodasi-koncesszios-eljarast-556503>.

⁵¹ *Kuczogi Jakab*: Online fogadási piac – ahol az állami vállalat és Habony–Garancsi cége között választhatunk. szabadeuropa.hu, 2023. december 27. <https://www.szabadeuropa.hu/a/online-fogadasi-piac-ahol-az-allami-vallalat-es-habony-garancsi-cege-kozott-valaszthatunk/32727116.html>.

Herczeg Márk: A rekordprofit ellenére eladták a debreceni és a nyíregyházi kaszinót Habony Árpádnak és Garancsi Istvánnak. 444.hu, 2024. október 28. <https://444.hu/2024/10/28/a-rekordprofit-ellenere-eladtak-a-debreceni-es-a-nyiregyhazi-kaszinot-habony-arpadnak-es-garancsi-istvannak>.

⁵² *Csiki Gergely*: Megvan a 35 évre szóló autópálya-koncesszió nyertese! Portfolio, 2022. május 6. <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20220506/megvan-a-35-evre-szolo-autopalya-koncesszio-nyertese-543277>.

⁵³ Részletesen lásd *Mihályi* [2025], *Csanádi és szerzőtársai* [2022].

Mint a fenti felsorolás mutatja, több mint húsz olyan kisebb-nagyobb piacon állami és magánmonopóliumok jöttek létre, vagy a régi szereplőkkel összemérhető nagyságú új vállalatbirodalmak jelentek meg, amelyek kivétel nélkül *állami vagy politikafüggő vállalkozások*. Így talán észre sem vesszük, mert belesodródunk, de szinte minden rezsizámlánkat nekik fizetjük (áram, gáz, szemétszállítás, vízszolgáltatás), nagy valószínűséggel náluk bankolunk és telefonálunk, internetezünk. De tőlük vesszük a parkolást és minden más mobil fizetést, az ő tankönyveikből tanulnak a gyerekeink, az ő tévéjüket-rádiójukat hallgatjuk, a lapjaikat olvassuk, őket gazdagítjuk a kaszinóban, a repülőtéren, az autópályákon vagy a balatoni hajózással, és ha netán szükség van rá, a meddőségkezelési eljárásokért is hozzájuk fordulunk. Ezek a cégek elkísérnek a bölcsőtől majdnem a sírig – mert a temetkezési szolgáltatás még nem hozzájuk tartozik.⁵⁴

A fogyasztók és az érintett cégek szemszögéből ezek fontos változások. Ráadásul valószínű, hogy a tulajdonnal és peremfeltételével (a törvényhozással, szabályozással) kapcsolatos kormányzati magatartás hatása a közvetlenül érintetteknel szélesebb körre is kiterjed.⁵⁵ A centralizált döntési és intézményi struktúrában (Kornai [2015], Tölgyessy [2016]) az előnyök és hátrányok *diszkriminatív, politikavezérelt elosztása* minden vállalkozó napi tapasztalatának része: sikerüket döntően befolyásolják a kormányzati és helyi hierarchiához fűződő kapcsolataik. Az állami megrendelések, közbeszerzések a nyerteseken kívül számtalan alvállalkozót, üzleti partnert mozgatnak meg, akik így közvetve, rendszeresen vagy alkalmilag az új rezsim részeseivé válnak. „... a klientelizmus fogalmát nem szabad a leggazdagabb és legnagyobb befolyással rendelkező üzletemberekre korlátozni, a fogalom kiterjesztendő a politikai patrónusok és a kisebb kliensek közötti *quid pro quo* kapcsolatokra is.” (Körösenyi és szerzőtársai [2020] 147. o.)

Az „einstand” – új törvények vagy visszautasíthatatlan ajánlatok révén – bármelyik vállalkozást fenyegetheti a vagyon vagy a piac elvételével. A *tulajdonosi jogok* nemcsak az állami és politikafüggő vállalkozások terepén, hanem általánosan is bizonytalanok váltak, nemcsak a vagyonvesztéssel, hanem a tulajdonszerzéssel kapcsolatban is, mert egy-egy külföldi befektetést – gyakran változó szabályok alapján – meg lehet tiltani.⁵⁶ A már megtelepedett nagy feldolgozóipari vállalatok ebben az értelemben nincsenek fenyegetve. Őket a kormány stratégiai szerződésekkel, bőkezű támogatásokkal

⁵⁴ A kormányzat változtatási szándéka az erőfeszítések ellenére eddig kudarcot vallott az élelmiszer-kiskereskedelemben és – a prioritások gyors módosulása miatt – a biztosítási szektorban.

⁵⁵ Csanádi és szerzőtársai [2022] meggyőzően kimutatják, hogy a politikailag szelektív elvonás és elosztás a kapcsolati hálón keresztül folyamatosan terjeszkedik a gazdaságon belül és a társadalomban is.

⁵⁶ A 2018. évi LVII. törvény bejelentési kötelezettséget írt elő az EU-n (illetve az Európai Gazdasági Térségen) kívüli befektetőknek a magyarországi tulajdonszerzéshez tíz tevékenységi körben. A vásárlást az illetékes miniszter az ország biztonsági érdekeire hivatkozva megtilthatja. 2018-ban az Unió 14 tagállamában valamilyen formában ellenőrizték a külföldi befektetőket, és az EU 2019-ben rendeletet hozott ennek kiterjesztéséről, koordinálásáról (Buránszki–Dorkó [2019]). Az azonban már szokatlan – és a hazai egyedi, politikavezérelt elbírálás jele –, hogy 2025 nyarán a rendelkezést kiterjesztették 24 szektor 63 tevékenységi ágazatára, majd két hónappal később visszaállították a korábbi állapotot. Feltevételezések szerint a módosítás egyetlen tranzakció, az Alföldi Tej megvásárlásának megakadályozását célozta. (Németh Balázs: A külföldi befektető esete az Alföldi Tejjel – és a magyar állammal. Portfolio, 2025. szeptember 20. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20250920/a-kulfoldi-befekteto-esete-az-alfoldi-tej-el-es-a-magyar-allammal-787548>.)

kapcsolja magához, befektetéseiket sokszor kivonja az általános szabályok alól a stratégiainak kinevezett beruházások intézményének bevezetésével, és ezekkel az eszközökkel tereli az általa kívánatosnak tartott irányba (Szanyi [2016], Csanádi és szerzőtársai [2022], London és szerzőtársai [2023]). („A kormányfő a gazdaság összes szereplőjét, így a külföldi tulajdonú cégeket is bevonta az egyedi kivételezés és hátrányokkal sújtás irányított kapitalizmusába” – írja Tölgyessy Péter.)⁵⁷

Rezsimváltó tulajdonoscserék

A tulajdonosváltások eddig bemutatott léptéke, a gazdaságirányítás egészébe való beágyazottsága, sok fontos piacra gyakorolt és ennél is szélesebb körre áterjedő hatása miatt úgy látom, hogy az elmúlt tizenöt év államosításai és privatizációi szerves részei és fontos elemei voltak egy új politikai-gazdasági berendezkedés kiépítésének. Ezt a folyamatot rezsimváltásnak nevezem, mert nem gyökeres változásról, csak a kapitalizmus új variánsáról van szó: az alapintézmények fennmaradnak, de a formák és tartalmuk részben átalakul. Így a tulajdonosváltások új típusa körvonalazódik: a rezsimváltó tulajdonoscseré, amely sok ponton különbözik, de számos vonásában hasonlít is az 1990-es évek rendszerváltó privatizációjához (4. táblázat).

A 4. táblázatban összefoglalt jellemzők szerint az 1990-es és a 2010-es évek folyamatai között a legfontosabb hasonlóság, hogy a célok általánosságban megfogalmazva ugyanazok: a hatalmi szerkezet átrendezése, új tulajdonosi kör kialakítása, elitváltás. A politika meghatározó szerepet játszik a keretek kiépítésében, és az egyedi döntéseket is befolyásolja. A tulajdonosváltások beágyazódnak a gazdaság működési rendszerének egészébe, szorosan összekapcsolódnak a törvényhozás és a szabályozás sokfajta elemével.

A rezsimváltó tulajdonoscseréket már a *deklarált elvek szintjén is megkülönbözteti* a rendszerváltó privatizációtól a kiterjedésük, a háttérüket adó gazdaságpolitikai paradigma, az irány és – mindezekkel összefüggésben – a konkrét cél és módszer. A 2010-es évek változásai a meghirdetett kormányzati szándékok szerint nem a gazdaság egészére, csak a legfontosabb piacokra összpontosulnak. A rendszerváltó privatizáció elvi alapját a liberális főáram, a világgazdaságba való bekapcsolódás szándéka adta, ezzel szemben most az állami szerep és a politikai kontroll kiterjesztése, a nemzeti szuverenitás erősítése a meghatározó. Ezért a kormányzati kudarc korrigálása, a piaci verseny serkentése, a magántulajdont építő privatizáció helyébe az államosítás lép, amely a piaci kudarcok korrigálására és a nemzeti tulajdon növelésére hivatkozva központosítja a döntéseket, korlátozza a versenyt.

A *gyakorlat* azonban, mint olyan sokszor, felülírta az elvi modellt. Ez a rendszerváltó privatizáció esetére is áll, de most vizsgálatunk tárgyának megfelelően csak a rezsimváltó tulajdonoscserék tapasztalatainak néhány vonását emeltük ki a 4. táblázat utolsó oszlopában. A teória és a praxis között a legfontosabb különbség a stratégiai

⁵⁷ Dübörög alattunk a történelem. hvg.hu, június 5. https://hvg.hu/360/20250605_Tolgyessy-Peter-essze-Duborog-alattunk-a-tortenelem-Orban-rendszer-Magyar-Peter-valasztas-2026.

4. táblázat

A rendszerváltó privatizáció és a rezsiváltó tulajdonoscserék elvi kereteinek és gyakorlatának összehasonlítása

	A rendszerváltó privatizáció elvei	A rezsiváltó tulajdonoscserék elvei	A rezsiváltó tulajdonoscserék gyakorlata
Hasonlóságok			
Általános cél	a hatalmi szerkezet átrendezése, új tulajdonosi kör kialakítása, elitváltás		
Kapcsolat a politikával	a politika által meghatározott intézményi keretek és szabályok, politikai befolyás az egyedi döntésekre		
Kapcsolat a gazdaságirányítási rendszerrel	a gazdaság működési rendszerébe ágyazott		
Eltérések			
Kiterjedés	a gazdaság egésze	stratégiai ágazatok	más szektorok is, folyamatos térhódítás
Gazdaságpolitikai paradigma	liberalizmus, beilleszkedés a világgazdaságba	az állami szerep, a politikai kontroll kiterjesztése, nemzeti szuverenitás	átfogó paradigma nélkül, új berendezkedés barkácsolással
Irány	privatizáció, a politika és a gazdaság szétválasztása	államosítás, a politika primátusa a gazdaságban is	államosítás és privatizáció összefonódva
Konkrét cél	kormányzati kudarc korrigálása, verseny erősítése	piaci kudarc korrigálása, a nemzeti tulajdon növelése, a döntések központosítása	politikai tulajdon létrehozása, versenykorlátozás
Konkrét módszer	az eladás és versenyztetés dominál, de ingyenes-kedvezményes elosztás is	államosítás ingyen vagy vásárlással, kizsorítás a piacokról, illetve előnyben részesítés szabályozással, állami monopóliumok létrehozása, versenyztetés ritkán	vásárlás szabályozással lenyomott áron, az ingyenes-kedvezményes privatizáció dominál

Forrás: saját szerkesztés.

ágazatokon messze túlnyúló államosítás⁵⁸ és az ezzel összekapcsolódó, de nyilvánosan soha meg nem hirdetett magánkézbe adás, az újfajta tulajdonlást teremtő új típusú privatizáció meghatározó szerepe.

⁵⁸ Lehet, hogy erre is áll Tölgyessy Péter találó megfogalmazása: „Orbán olyan, mint egy szenvedélyes bélyeggyűjtő. Mindent igyekszik megszerezni még akkor is, ha nem tudja, mire lesz jó – de legyen bent a bélyegalbumában, mint a balatoni hajózás vagy a meddőségi központok.” (<https://www.youtube.com/watch?v=Lqk7NHrGbqk>, 1'39'')

Összegzés és nyitott kérdések

Az elemzés bemutatta, hogy a 2010-es évektől Magyarországon az államosítás és a privatizáció – részben egymással összefonódva – az állami vagyonnak közel felét érintette. Noha a kormányzati deklarációk az állami tulajdon növelését hangoztatták, a tulajdonoscsereken belül eddig a magánkézbe adás dominált úgy, hogy a privatizáció kétharmada ingyenes és kedvezményes átadás volt.

A folyamat jellemzésére három új fogalmat vezettünk be az újfajta privatizáció, az ennek révén konstruált új típusú tulajdon, valamint a tulajdonoscserek összességének leírására.

Az ingyenes és szétporlasztó vagyonmozgásokat, mivel azok az állami vagyont számottevő bevétel vagy más bizonyított, a közjót szolgáló előny nélkül juttatták magánkézbe, *tékozló privatizációnak* neveztük. Az így létrehozott/megerősített *politikai tulajdon* megtestesítői a közérdekű vagyonkezelő alapítványok és a politikafüggő vállalkozások. Az új típusú tulajdon alapvető jellemzője, hogy formálisan kikerül a közvagyon köréből, de a politikának közvetlen meghatározó szerepe van az egész életciklusa során, a megalakulástól a megszűnésig. Ezek az államosítási és privatizációs lépések az elmúlt másfél évtizedben fontos építőkövei voltak a kapitalizmus formaváltásának. Így a 2010-es években *rezsimváltó tulajdonoscseréről* beszélhetünk, ami általános céljai, a politikához és a gazdaságirányítási rendszerhez fűződő kapcsolatai alapján összevethető az 1990-es évek rendszerváltó privatizációjával.

A fogalmi keret kialakítása nem egy kutatás lezárása, hanem inkább annak kezdete. Érdeemes lenne megvizsgálni, hogy mekkora a súlya a gazdaságban az állami és a magántulajdon határán álló politikai tulajdonnak, felfejteni működésének ma még teljes homályba vesző jellemzőit. Szórványosak az ismeretek arról, hogy milyen mechanizmusokon keresztül, milyen körben terjednek ki az újfajta tulajdonlás közvetett hatásai, és ez hogyan befolyásolja az érintett piacokat, a termékek, szolgáltatások árát és minőségét. Fontos kérdés az is, hogy mennyiben egyedi jelenség a magyarországi rezsimváltás és ebben a tulajdonoscserek szerepe. Az európai és észak-amerikai térségen túl – az Egyesült Államok új fejleményeit is figyelembe véve – főként más posztszocialista országokat érdemes feltérképezni.⁵⁹

Végül a szélesebb közvéleményt is érdekelheti, hogy visszafordítható-e a tulajdonoscsere és a rezsimváltás, ha a politikai keret megváltozik. A történeti tapasztalatok azt mutatják, hogy igen – még ha az újabb berendezkedés más lesz is, mint ami a változást megelőzően működött. De egy fordulatnak mindenképpen magasak a költségei, és nem csak pénzben mérve. A tékozló privatizáció (és esetleg a túlzottan minősített tartós államosítás) korrekciója számottevő költségvetési forrást kötne le, akkor is, ha már ki vannak dolgozva a vagyon leértékelését segítő technikák. Nemcsak a tulajdonosi szerkezet módosítása fontos azonban, hanem a háttérben álló működés egésze: a politika dominanciájának, a függési rendszereknek a leépítése. Ennek hiányában csak a döntéshozók és a kedvezményezettek cserélődnek. Amit igazán nehéz és

⁵⁹ Erről Magyar Bálint és Madlovics Bálint [2021] könyvéből sok mindent megtudhatunk, de a tulajdonviszonyok alakulásának szisztematikus elemzése még hátravan.

időigényes megváltoztatni, az a régi hagyományokkal rendelkező, de a közelmúltban felerősített vállalkozói attitűd, amely piaci alkalmazkodás helyett a mindenkori kormánytól várja a támogatásokat, a pályázati pénzeket, a megrendeléseket, a kedvezményes finanszírozást.

Hivatkozások

- ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK [2018]: Elemzés az állami vagyon korszerű és megfelelő nyilvántartásáról. Budapest. https://www.asz.hu/dokumentumok/elemzes_allami_vagyon.pdf.
- ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK [2025]: A Neumann János Egyetemért Alapítvány tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapírba történő befektetéseinek ellenőrzése. Jelentés. Budapest. <https://www.asz.hu/dokumentumok/25036.pdf>.
- BACKHAUS, J. G. [1989]: Privatization and nationalization: A suggested approach. *Annals of Public & Co-operative Economy*, 60. évf. 3. sz. 307–329. o. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.1989.tb01535.x>.
- BODÓCSI ANDRÁS [2015]: Privatizáció a Gazdasági Versenyhivatal gyakorlatában. *Versenytükkör*, 11. évf. Különszám, 34–45. o. https://epa.oszk.hu/04900/04915/00031/pdf/EPA04915_versenytukor_2015_ksz_I.pdf.
- BORTOLOTTI, B.–FACCIO, M. [2007]: Reluctant privatization. EGCI Working Paper 40. <https://hdl.handle.net/10419/118014>.
- BURÁNSZKI JUDIT–DORKÓ DALMA [2019]: A külföldi befektetések ellenőrzésének új szabályai az Európai Unióban. *Versenytükkör*, 15. évf. 1. sz. 4–21. o.
- CSANÁDI, M. [1997]: Party-states and their legacies in post-communist transformation. Edward Elgar, Cheltenham.
- CSANÁDI, M. [2022]: Paths to political capture and institutionalized corruption in Hungary, 2010–2021. Megjelent: *Csanádi és szerkesztőtársai [2022]* 13–197. o.
- CSANÁDI, M.–GERŐ, M.–HAJDU, M.–KOVÁCH, I.–LAKI, M.–TÓTH, I. J. [2022]: Dynamics of an Authoritarian System. Hungary, 2010–2021. Central European University Press, Budapest–New York, NY.
- CSILLAG, T.–SZELÉNYI, I. [2015]: Drifting from liberal democracy. Neo-conservative ideology of managed illiberal democratic capitalism in post-communist Europe. *Intersections: East European Journal of Society and Politics*, 1. évf. 1. sz. 18–48. o. <https://doi.org/10.17356/ieejsp.v1i1.28>.
- DIWAN, I.–KEEFER, PH.–SCHIFFBAUER, M. [2020]: Pyramid capitalism: Cronyism, regulation, and firm productivity in Egypt. *The Review of International Organizations*, 15. évf. 1. sz. 211–246. o. <https://doi.org/10.1007/s11558-018-9327-2>.
- FACCIO, M. [2006]: Politically Connected Firms. *American Economic Review*, 96. évf. 1. sz. 369–386. o. <https://doi.org/10.1257/000282806776157704>.
- HABER, S. [2002]: Introduction: The political economy of crony capitalism. Megjelent: *Haber, S. (szerk.): Crony capitalism and economic growth in Latin America: Theory and evidence.* Hoover Institution Press, Stanford, CA. <http://hvr.co/1pOI0tY>.
- HALL, P.–SOSKICE, D. (szerk.) [2001]: *Varieties of Capitalism: The institutional foundations of comparative advantage.* Oxford Academic Books. Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/0199247757.001.0001>.

- HODGE, G. [2025]: Regulatory capitalism, privatization, and governing. Megjelent: *Hodge, G. A.–Greve, C.–Reeves, E.* (szerk.): *Research Handbook on Privatization*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- KORNAI, J. [2015]: Hungary's U-turn. *Capitalism and Society*, 10. évf. 1. sz. <https://ssrn.com/abstract=2629592>.
- KORNAI, J. [2017]: System paradigm revisited. *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 48. évf. 1-2. sz. 239–296. o. <https://doi.org/10.3917/receo.481.0239>.
- KÖRÖSÉNYI ANDRÁS–ILLÉS GÁBOR–GYULAI ATTILA [2020]: Az Orbán-rezsim. A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata. Osiris Kiadó, Budapest.
- LAKI MIHÁLY [2017]: A trafikpiac folytatódó átalakítása 2014 és 2017 között (Esettanulmány – kiterjesztett kutatás). *Külgazdaság*, 61. évf. 7-8. sz. 46–73. o. <https://doi.org/10.47630/KULG.2017.61.7-8.46>.
- LAKI, M. [2022]: Political Connectedness under FIDESZ Governments and the Case of Mészáros Group of Companies, Megjelent: *Csanádi és szerkesztőtársai [2022]* 275–308. o.
- LETZA, S. R.–SMALLMAN, C.–SUN, X. [2004]: Reframing privatisation: Deconstructing the myth of efficiency. *Policy Sciences*, 37. évf. 2. sz. 159–183. o. <https://doi.org/10.1023/B:OLIC.0000048530.30139.98>.
- LONDON ANDRÁS–VÉGH MARCELL ZOLTÁN–VOSZKA ÉVA [2023]: Támogatási nagyüzem. *Közgazdasági Szemle*, 70. évf. 12. sz. 1297–1337. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.12.1297>.
- MAGYAR BÁLINT [2013]: Magyar polip – A posztkommunista maffiaállam. Megjelent: *Magyar Bálint* (szerk.) [2013] 9–88. o.
- MAGYAR BÁLINT [2015]: A magyar maffiaállam anatómiája. Noran Libro, Budapest.
- MAGYAR BÁLINT–MADLOVICS BÁLINT [2021]: A posztkommunista rendszerek anatómiája. Egy fogalmi keret. Noran Libro, Budapest.
- MAGYAR BÁLINT (szerk.) [2013]: Magyar polip. A posztkommunista maffiaállam. Noran Libro, Budapest.
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA [2021]: B/15394. számú beszámoló az állam nevében tulajdonosi jogokat gyakorló szervezetek 2019. évi működéséről, az állami vagyon állományának alakulásáról, az állami vagyonnal való gazdálkodás folyamatairól. <https://www.parlament.hu/irom41/15394/15394.pdf>.
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA [2023]: B/6631. számú beszámoló az állam nevében tulajdonosi jogokat gyakorló szervezetek 2022. évi működéséről, az állami vagyon állományának alakulásáról, az állami vagyonnal való gazdálkodás folyamatairól. <https://www.parlament.hu/irom42/06631/06631.pdf>.
- MIHÁLYI PÉTER [2015]: A privatizált vagyon visszaállamosítása Magyarországon, 2010–2014. Műhelytanulmányok, MTDP 2015/7. MTA KRTK, Budapest.
- MIHÁLYI PÉTER [2016]: Diszkriminatív, piac- és versenyellenes állami gazdaságpolitika Magyarországon, 2010–2015. Műhelytanulmányok, MTDP 2016/7. MTA KRTK, Budapest.
- MIHÁLYI PÉTER [2018]: Az Orbán-korszak mint a nemzeti vagyon 6. újraelosztási kísérlete. Műhelytanulmányok, MTDP 2018/14. MTA KRTK, Budapest.
- MIHÁLYI PÉTER [2025]: Privatizáció és államosítás Magyarországon. Akadémia Kiadó, Budapest. https://mersz.hu/dokumentum/m1259peam1__2/#m1259peam1_0.
- MIHÁLYI, P.–SZELÉNYI, I. [2019]: Rent-seekers, profits, wages and inequality. Palgrave Macmillan, London.
- SCOTT, A. [2006]: National champions and the two thirds rule in EC merger control. CCP Working Paper, 066ESRC. Centre for Competition Policy, University of East Anglia – The Norwich Law School.

- SOÓS KÁROLY ATTILA [2013]: Sarcolás különadókkal: bevételszerzés, populizmus és az „idegenek” kiszorítása. Megjelent: *Magyar Bálint* (szerk.) [2013].
- SZANYI, M. [2016]: The reversal of the privatization logic in Central European transition economies. *Acta Oeconomica*, 66. évf. 1. sz. 33–55. o. <http://dx.doi.org/10.1556/032.2016.66.1.2>.
- TÓTH ISTVÁN JÁNOS–HAJDU MIKLÓS [2021]: Haveri cégek az Orbán-rendszerben: árbevétel, profit, hozzáadott érték és osztalékfizetés. Műhelytanulmányok, CRCB-WP/2021:2. Korruptiókutató Központ, Budapest. <https://www.crcb.eu/?p=2967>.
- TÖLGYESSY PÉTER [2016]: Politika mindenekelőtt (Jog és hatalom Magyarországon). Megjelent: *Jakab András–Gajdusчек György* (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. MTA TK JTI, 17–42. o. https://jog.tk.hu/uploads/files/A_magyar_jogrendszer_allapota_2016.pdf.
- VÁRHEGYI ÉVA [2013]: A maffiaállam bankjai. Megjelent: *Magyar Bálint* (szerk.) [2013] 247–257. o.
- VÁRHEGYI ÉVA [2023a]: A bankrendszer elfoglalása. Hogyan állítja szolgálatába a bankokat a politikai hatalom? Magyar Narancs Könyvek, Budapest.
- VÁRHEGYI ÉVA [2023b]: Tulajdonosi és piacszerkezeti változások a magyar bankszektorban. *Külgazdaság*, 67. évf., 11-12. sz. 48–73. o. <https://doi.org/10.47630/KULG.2023.67.11-12.48>.
- VOSZKA ÉVA [2013]: Államosítás, privatizáció, államosítás. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. 12. sz. 1289–1317. o.
- VOSZKA ÉVA [2018a]: Az állami tulajdon pillanatai. Gazdaságtörténeti és tudománytörténeti nézőpontok. Akadémia Kiadó, Budapest.
- VOSZKA, É. [2018b]: Nationalisation in Hungary in the post-crisis years: A specific twist on a European trend? *Europe-Asia Studies*, 70. évf. 8. sz. 1281–1302. o. <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1457137>.
- YILMAZ, İ. [2018]: Politically connected firms: A review. *International Journal of Management, Economics and Business*, 14. évf. 4. sz. 1081–1101. o. <https://doi.org/10.17130/ijmeb.2018445671>.